

Konuk Yazar /Guest Author

Türkiye ve Dünyada Kitap Okuma Değerlerinin Karşılaştırması ve Sosyal Yaşamımıza Etkileri*

Comparison of Turkey and the World of Reading Book Value and Their Impact on Our Social Life

İbrahim Ortaş**

Öz

Bir ülkenin gelişmişliği o ülkenin kültür temelli okuma düzeyi ile doğrudan ilgilidir. Türkiye'nin eğitim düzeyi ortalama 6 yıldır. Kadınların ve kırsalda yaşayan nüfusun okuma yazma oranı düşüktür. Türkiye'de kitap ve gazete okuma oranı aynı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelere göre oldukça düşüktür. Okul çağındaki çocuk ve gençlerin çoğunun ders dışında okur-yazar olmadıkları görülmüyor. Bu bağlamda toplumun kültür karnesi ile ders dışı okur- yazarlık düzeyi arasında bir ilişki görülmektedir. Türkiye'de kültüre verilen önem bütçe ile doğru orantılıdır. Türkiye'de kitap ve gazete okuma oranı oldukça düşüktür. Bu durum ülkemizin kültürel gelişimi için önemli bir tehdittir. Birçok toplumsal sorunun temelinde işte bu kültür temelli okuma, yazma ve sanatsal etkinliklere katılımda yaşanan sorunların olduğunu inanıyoruz. Bu nedenle ülkemiz için güncel gereksinimler doğrultusunda kültür politikası oluşturarak aydınlık bir geleceğe taşımak, demokratik ve bilinçli bireyler yaratmak adına büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kitap okuma; okuma kültürü; kültür karnesi; kütüphane kullanma bilinci; Türkiye.

Abstract

The development level of the country is directly related to cultural-based reading of that country. Turkey's level of education an average of about six years. Still there is an illiterate population of women and men which are located in country side has significant influence on cultural level of society. Turkey's level of reading books and newspapers is far behind the countries with the same level of sophistication and development. In generally educated propel in school-age, college and university have a serious problem in book reading. Literate level seems to be very low. In this context, curricular culture of the society directly related to the level of literacy. Turkey's proportionally culture budget is directly related the given importance. In Turkey, reading books and newspapers ratio seriously is problematic. Turkey's bright future is depend on society's educate and a serious cultural policy. For a certain democratic maturity and active citizens cultural policy is important and without this Turkey cannot built a safety and democratic society. On the basis of the fact that many problems we live in today depend on lag of culture-based reading, writing, participate in artistic activities.

Keywords: Reading books; reading culture; the culture level of society; consciousness of library using; Turkey.

* Türk Kütüphaneciliği dergisinin 12 Ekim 2012 tarihinde Milli Kütüphane'de Mesleki ve Bilimsel İletişimde 60 Yıl temasıyla kutlanan 60. Yayın Yılı etkinliklerinde yapılan sunumun gözden geçirilmiş metnidir.

** Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi. e-posta: iortas@cu.edu.tr

İnsanlığın ve Uygarlığın Yaratıcısı Kitaptır

Kitaplar; bilgiyi gelecek kuşaklara aktarmanın en önemli araçlarıdır. Kitap her hangi bir kişinin ürettiği veya derlediği bilgi ve birikimi kısa sürede başkalarının öğrenmesine olanak sağlamaktadır. Kitabın değeri ancak bilgiye gereksinim duyan ve ondan yararlananlar tarafından bilinmektedir.

2000 yıl öncesinden Ovidius'da (İ. Ö. 43 – İ. S. 17) «Gençlerini kitapla beslemeyen toplumların sonu acıdır.» uyarısını yapmıştır. Benzer şekilde Benjamin Franklin'e atfen «Bir ülkede okumaya karşı istek artmadıkça, gaflet ve gafletten doğacak felâket azalmaz» denilmektedir. Japon felsefesi «sadece vücudumuzdaki değil, zihnimizdeki ve ruhumuzdaki kirlenmeyi de akan suya bırakmamız gerekiyor. O zaman banyoya mini bir kitaplık yaptırarak dünyadan uzaklaşmak şart» görüşüne sahiptir. Bir Finlandiya atasözü: «Kitaplıklar demokrasinin kaleleridir» demektedir.

Bu bağlamda okumayan, kitapla beslenmeyen toplumların geleceği sorunlu olacaktır. Kitap okumak beynin beslenmesinin önemli kaynaklarından. Hatta kitap okuma günlük stresten kurtulmak ve deşarj olmak için önerilmektedir. Kitap okumanın, gazete okumaktan farklı bir olgu olduğu belirlenmiş ve bu fark uzmanlar tarafından da dile getirilmiştir. Kitap okumak gazete okumaktan pek çok yönüyle ayrılan bir olgudur ve bu uzmanlar tarafından da vurgulanmıştır. Bülent Ecevit Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Şahru Pilten ülkemizde gençlerin yüzde 61'ini hiç kitap okumadığını belirtiyor.¹ Kitap üretiminden çok okunmasında düşüş gözlenirken, Bakırköy Psikiyatri Tedavi ve Araştırma Merkezi'nin (BAPAM) yaptığı bireysel silahlanma araştırmasında son beş yılda bireysel silahlanmanın yüzde 50 oranında arttığı belirtilmektedir.²

Bireylerin ve toplumların gelişmişlik düzeyi, kendilerini geliştirmelerine bağlıdır. Kişinin kendisini geliştirmesi uzun soluklu eğitim ve öğrenim sürecini gerektirir, aynı zamanda bir bilinç ve aydınlanmayı zorunlu kılar. Her şeyden önce kişinin ne aradığını bilmesi, kendine değer vermesini gerektirir. İnsanın kendisine değer vermesi iki temel ögeye dayanır:

- Vücuduna değer vermek; sağlıklı beslenmek, temiz olmak, güzel ve yakışanı giymektir.
- Beynine değer vermek; okumak ve kültürel alt yapımızı güçlendirmektir.

Beyin bilimcileri beynin kapasitesini postaneye bağlantı yapan birer telefon abonesinin çokluğuna benzetirler. Beyin ne kadar girdi alıyorsa kapasitesi de o kadar artmaktadır. Yapılan birçok araştırma duyma ve görmenin doğrudan okumak kadar etkili olmadığını göstermektedir. İnsanın düşünce zenginliği ve gelişimi kitap okuma ile zenginleşmektedir. Bilgi ve kelime daracığımızı geliştirmek ve zihnimizi kuvvetlendirmek kitap okumakla gelişmektedir. Okumak ve yazmaktan haz duymaya zihnimizi canlı tutmayı ve karar verme yeteneğimizi geliştirmeyi ve insanı olgunlaşması ve erdemli kılınmasını sağlar.

Yeterince sanayileşmemiş, adalet sistemini yeterince oturtamamış, toplumsal sorunlarını çözememiş bir ülkeyiz. Aşağıdaki göstergelerden de izleneceği gibi bunun maddi temelinde eğitimin yetersizliği ilk sırada gelmektedir. Bu durum yetersiz eğitimin yanı sıra, kültürel göstergelere göre de yetersiz görülmektedir. Ülkemizde günlük okunan kitap, gazete ve diğer kültürel yayın göstergeleri bunun en ciddi kanıtıdır. Aşağıda görülebileceği gibi ülkemiz insani gelişmişlik endeksi sıralamasında ciddi anlamda geride ve sorunlu görülmektedir. Türkiye bazı alanlarda şekilsel olarak önde görülebilmekte ancak öz ve içerik yönünden gerilerde görülmektedir. Örneğin bilimsel makale üretme konusunda 17. sırada olmamıza rağmen kalite olarak 43. sırada yer alabilmekteyiz (Ortaş, 2013a).

¹ Pilten (2012). Okuma alışkanlığında ürküten istatistikler. 10 Ekim 2012 tarihinde http://www.pusulagazetesi.com.tr/haber.php?hayns=2&ya_zilim=haberler&osmanli=hdetay&aid=11857&titlem=11857&arsiv=1 adresinden erişildi.

² Az kitap çok silah. 15 Ocak 2013 tarihinde http://www.birgunabone.net/actuels_index.php?news_code=1358243623&year=2013&month=01&day=15 adresinden erişildi.

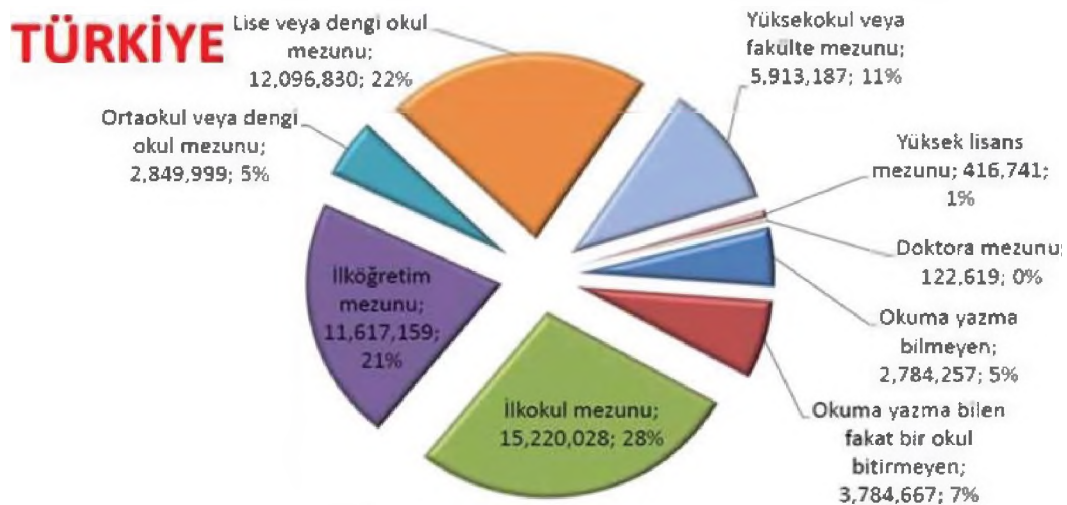
Türkiye demokrasi, basın özgürlüğü ve diğer özgürlükler yönünde de dünyada büyüklüğüne yakışmayan ölçüde gerilerde bulunmaktadır. Ülkemiz bilim ve teknolojide emekleme aşamasında bilgili, deneyimli, kendi konusunda yetkin insanları konuşturmak veya varsa onların birikimlerini diğer insanlara ulaştırmayı önemsemelidir. Bu bağlamda kişinin demokrasi bilincine ulaşmasında kitabın önemli rolü bulunmaktadır. “Bir kitap okudum dünyam değişti” anlayışı bu şekilde sağlanmış olmalı ki, kişinin bütün zihinsel yapısını yeniden sorgulatacak hale getirmiştir. Gelişmiş toplumlar nitelikli insan yetiştirmeyi analitik düşünme yolu ile farklılıklara kapıyı açarak sağlamaktadırlar. Bütün bu sorunlu endeksler doğrudan eğitim ve kültürel alt yapısının gelişmişliği ile ilgili olup, bunun en olumsuz yansımalarından biri giderek artan kadın cinayetleridir.

Türkiye'nin Okur-Yazar Düzeyi Çok Düşük

Ülkemiz halen kitap okuma konusunda kendi büyüklüğündeki ülkeler ile kıyaslandığında arzulanan düzeyde değildir. Bunun nedeni, doğal olarak Osmanlı'da ve Cumhuriyet ile başlayan güçlü okullaşma ve eğitim öğretim seferberliğine rağmen istenilen düzeye getirilememiş olmasındandır. Bunda halen ülkemizde okullaşma oranının 5.5-6.5 yıl olmasının yadsınamaz bir payı bulunmaktadır. Bu oran OECD ve Avrupa ülkelerinde 11.6 yıl iken Ortadoğu ülkelerinde 5.7 yıl düzeyindedir. Entelektüel okuryazarlığı ve sonuçta zihinsel becerileri yüksek kişi aydın olarak tanımlanıyor. Özdemir (2006) tarafından akademik dünyada yapılan çalışmada araştırmacıların yüzde 16'sının hiç kitap okumadığı yüzde 72'sinin de ayda bir kitap okuduğu anlaşılmıştır. Araştırmanın diğer sonuçları arasında akademisyenlerin aynı zamanda yazmadıkları da anlaşılmıştır. Akademisyenlerin yüzde 78'inin günlük gazete veya halka yönelik dergilere yazı yazmadıkları, düzenli yazarların ise sadece yüzde 2,7 oranında kaldığı ortaya çıkmıştır. İnsana, topluma, doğaya duyarlılık gösteren kişiler olarak tanımlanan üniversitelerin bu duyarlılıkların en somut göstergesi de “yazma” olarak kabul edilirse, hem entelektüel hem de aydın sayısının üniversitelerimizde yetersiz olduğu görülmektedir.

TÜİK (2013) eğitim verilerine göre Türk halkının ortalama yüzde 10'u halen okuma yazma bilmemektedir. Oranlar açılırsa okuma yazma bilmeyen vatandaş sayısının 2 milyon 784 bin 257 (yüzde 5), okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen vatandaş sayısının ise 3 milyon 784 bin 667 (yüzde 7) olduğu görülmektedir. Kadınların okuma yazma bilmeme oranı daha yüksek olup, söz konusu oran Doğu bölgelerimizde yüzde 30'ların üzerindedir. Aynı istatistiklere göre Türk halkının yüzde 28'i ilköğretim mezunu, yüzde 22'si lise, yüzde 21'i ortaokul, yüzde 11'si ise üniversite mezunudur (TÜİK 2013).

15+ YAŞ EĞİTİM DURUMUNA GÖRE NÜFUSUN DAĞILIMI, 2012

(Şekil): 15 + Yaş Eğitim Durumuna Göre Nüfusun Dağılımı, 2012.

Kaynak: 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.aktifhaber.com/turkiyede-okur-yazar-sayisi-artiyor-772963h.htm> adresinden erişildi (Gazete okuma istatistiği, 2013).

Türkiye'nin Kültür Karnesi

Bu soruların cevabı kolay olmamakla birlikte yeni sorulacak sorular ile konu daha iyi anlaşılabilir:

- Türkiye'nin dünyadaki genel göstergeleri nelerdir?
- Toplumun sosyal gelişmişliği ile ekonomik gelişmişliği arasında bir ilişki var mıdır?
- Türkiye'nin eğitim düzeyi ile kitap okuma düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- Türkiye'nin kültüre verdiği önem nedir?
- Türkiye'de değişik sosyal gelişmişlik düzeyindeki topluluklarının okuma alışkanlıkları nedir?
- Siyasi dünya görüşleri ile kitap okuma alışkanlığı arasındaki bir ilişki var mıdır?

Bütün bu sorular her birimizin sık sık kendimize ve çevremize sorduğu sorulardır. Ayrıca bu soruların muhatabı olan eğitim düzeyimiz ve onun nesnesinin iyi tanınması ile anlaşılabilir. Eğitimin öznesi insandır. Nitelikli insan kendini eğitmiş, kültürel alt yapısı gelişmiş insandır. Eğitim bu anlamda insanı, doğayı değiştirecek ve üretimi sağlayacak bir araç olarak görmektedir. İnsanın doğayı elde ettiği eğitim ile değiştirmesi, üretmesi ve dönüştürmesi sürecinde kendisi de değişmekte ve böylece diyalektik sürecin bir parçası olmaktadır. Yalnızca eğitim insanı ileriye doğru evirir ve yaşama kültürel birikimi ile anlam katar. Eğitim kültürel zenginlik katarak bireyin ve toplumun aydınlanmasını sağlar.

Bağımsız Eğitimciler Sendikası ARGE Kurulu'nun araştırmasına göre Türkiye'de halk kütüphanesi sayısı 1412³, ancak kütüphane başına düşen kahvehane sayısı ise 430 kadar. Bursa İl Halk Kütüphanesi Müdürü İsa Bekleviç, Türkiye'de 600 bin kahvehane bulunduğunu ve Türkiye'de kitap okuma ihtiyacının 235. sırada yer aldığını belirtiyor (Bekleviç, 2014). Yapılan küçük bir hesaba göre ülkemizde 53 bin 116 kişiye 1 kütüphane düşerken 125 kişiye 1 kahvehane düşmektedir. Türkiye'de mevcut 1412 tane halk kütüphanesine Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2011 yılı itibarıyla ayırdığı bütçe ise 5 milyon TL civarındadır (Kültür istatistikleri, 2010). Türkiye'nin kitap ve kültüre verdiği önemle gelişmişlik endeksi değerleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanan İnsani Gelişim Endeksi (İGE) insani gelişmeyi, gelirin yanı sıra eğitim ve sağlığa ilişkin göstergeleri de dikkate alarak ölçmeyi hedefleyen bir endekstir. Genel ifade ile bir ülkede milli gelir artışının yüksek oluşu o ülkenin gelişmiş bir ülke olarak adlandırılabilmesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Çoğu petrol üreticisi zengin ülkede İGE'nin çok düşük olduğu gerçeği bu olguyu oluşturmaktadır. Ekonomik açıdan kalkınmış birçok ülkede sosyal sorunların çözülemediğinin görülmesi; ekonomik büyüme ve insani gelişim arasındaki ilişkinin daha iyi kurulması gereğini ortaya çıkarmıştır (İnsani Gelişim Endeksi, 2011).

Türkiye'nin İGE değeri 2010 yılında 0,679 olup, bu değer ile Türkiye 169 ülke arasında 83. sırada yer almaktadır. Nitekim yalnız gelirin esas alındığı sıralamada Türkiye'nin 59. sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye, ekonomik anlamda son yıllarda gösterdiği önemli ilerlemelere rağmen İGE sıralamasında (İnsani Gelişim Endeksi, 2011) istenilen düzeyde gelişmediği veriler ile tespitlidir:

- Türkiye yolsuzlukta ilk 22 ülke arasında yer almaktadır (Aktan ve Vural, 2013),
- Uluslararası Saydamlık Örgütü (Transparency International) nün 2008 yılında yayımladığı Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde Türkiye, 180 ülke içinde 58. 2009 yılında

³ Bağımsız Eğitimciler Sendikası AR-GE Kurulu Türkiye'nin kitap okuma alışkanlığı üzerine bir araştırma yaptı. 10 Ekim 2012 tarihinde <http://www.maddevemana.com/?Syf=18&Hbr=351023&/Ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z-E%C4%9Fitimciler-Sendikas%C4%B1-AR-GE-Kurulu-T%C3%BCrkienin-kitap-okuma-alc%C4%B1%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-%C3%BCzerine-bir-ara%C5%9Ft%C4%B1rma-yapt%C4%B1.-Haz%C4%B1rlanan-AR-G> adresinden erişildi.

61. sırada yer almıştır. Dünya Yolsuzluk Endeksi'ne göre 177 ülke arasında Türkiye 50 puanla 53. sırada yer almaktadır (Transparency International 2013).
- Birleşmiş Milletler 2012 İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde Türkiye 187 ülke arasında 90. Sıradadır (İnsani Gelişme Endeksi, 2013).
 - Milliyet Gazetesi (2012b)'nin *The Economist* dergisine dayandırarak verdiği bilgide "2011 Dünya Demokrasi Endeksi" nde Türkiye 167 ülke arasında 88. sıradadır. Bu göstergelerle Türkiye "Melez Rejimler" kategorisinde yer almıştır.
 - Cinsiyete Dayalı Gelişmişlik Endeksi'nde Türkiye, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin arkasında olup, 109 ülke arasında 101. sıradadır (Anonumus, 2013). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği 2010 raporunda, 134 ülke arasında Türkiye'ye 128. Sıradır (Anonumus, 2013).
 - Freedom House 2012 Dünyada Özgürlükler Raporu'na göre, Türkiye kısmen özgür bir ülkedir (Hasol, 2013). Ayrıca aynı kaynaktaki Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü 2012/2013 Basın Özgürlüğü Endeksi'ne göre 179 ülke arasında Türkiye 154. sıradadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'ne göre, üye 47 devlet içinde Türkiye en fazla dosyası olan ve en fazla hak ihlali yapan devlet olarak anılmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu Kadın-Erkek Eşitliği Raporu'na göre Türkiye 135 ülke içinde 122. Sıradadır (Cerrahoğlu, 2010). Ulengin (2012) raporunda Legatum Institute Uluslararası Refah Endeksi'nde Türkiye 110 ülke içinde 75. sıradadır ve Avrupa'nın toplumsal refah bakımından en geri ülkesidir. Refah düzeyi, kişi başına ortalama gelir yönünden 35 OECD ülke içinde 31. sıra ile sondan gelmektedir. Türkiye küresel rekabet gücü yönünden 2012-2013 yılı için Dünyada 43. sıradadır. Fikri Mülkiyet Hakları bakımından 144 ülke arasında 86'nci sırada bulunuyor (Hasol, 2012).
 - Serim (2012)'in TÜİK 2010 verilerine dayandırarak rapor ettiğine göre Türkiye'de "15 +" yaş eğitim durumu şöyledir: İlkokul ve altı yüzde 42, ilköğretim ya da ortaokul bitirenler yüzde 23, lise ve dengi okul mezunları yüzde 21, fakülte ve yüksekokul mezunu yüzde 8, yüksek lisans ve doktora yapanlar yüzde 1, bilinmeyenler ise yüzde 5.
 - Uras (2012)'in TÜİK 2011 verilerine dayandırarak belirttiğine göre Türkiye'de her 100 kişiden 16.1 kişi toplamda yaklaşık 12 milyon insan yoksul. Dünya Bankası'na göre ise Türkiye nüfusunun yüzde 18.1'i ve kırsal kesimin yüzde 34'ü yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Saltık, 2012).
 - The Global Competitiveness Report (2012)'a göre Türkiye 778 milyar ABD doları ile toplam milli gelirden dünyanın 18. büyük ekonomisidir. Ancak kişi başı milli gelire göre sıralamada Türkiye 14.000 ABD Doları ile dünyada 64. sırada olup, ortada bir çarpıklık bulunmaktadır.
 - Birleşmiş Milletler (BM) "İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde (IGE, 2011) Türkiye'ye 187 ülke arasında 92. sırada yer verilmiştir. Bu sonuçla Türkiye, "yüksek insani gelişme" sınıfındaki ülkeler ortalaması ile Avrupa ve Orta Asya ülkeleri ortalamasının altında kalmıştır.
 - Avrupa ülkelerinde kitap okuma ortalaması ihtiyaç sıralamasının 18. sırasında yer alırken Türkiye'de ise 222. sırada yer almaktadır (Anonumus, 2013).
 - Dünyada çocuklara özel günlerde kitap hediye edilmesi sıralamasında Türkiye 180 ülke içinde 140'ıncı sırada yer almaktadır (Anonumus, 2013).
 - Birleşmiş Milletler araştırmasına göre kitap için Norveçli yılda 137, Alman 122, Belçikalı ve Avustralyalı 100, Güney Koreli 39 Dolar ayırmaktadır. Bu rakamlar Dünya ortalamasında 1,3 Dolar'dır. Ülkemizde ise bir kişi kitaba yılda ancak 0,45 Dolar yani 45 sent ayırabilmektedir (Türkiye'de Kitap Okuma Oranı, 2013).
 - 173 ülke arasında okuma sıralamasında Türkiye Dünyada 86'ıncı sırada yer almaktadır.

Düzenli kitap okuma oranında Japonya yüzde 14, ABD yüzde 12, İngiltere ve Fransa yüzde 21 olup, ülkemizde ise bu oranın çok düşük olduğu (%2) tahmin edilmektedir (Türkiye’de Kitap Okuma Oranı, 2013).

- TÜİK, Uluslararası Standart Kitap Numarası (ISBN) 2011 istatistikleri ’ne göre Türkiye’de her 100 kişiden sadece 4,5 kişi kitap okumaktadır (Anonimus, 2013).
- Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporu’nda, kitap okuma oranında Türkiye, Malezya, Libya ve Ermenistan gibi ülkelerin bulunduğu 173 ülke arasında 86. sıradadır (Türkiye’de kitap okuma oranı, 2013).

Türkiye kültür karnesi doğal olarak ülkenin yetişmiş insan gücü, gelişmişlik ve kalkınmasına da etki etmektedir. Bu bağlamda yapılan değerlendirmede Türkiye bilim ve teknoloji yaratamıyor ve ekonomik büyüklüğünün çok gerisinde bir gelişmişlik endeksi değerlerine sahiptir. Tablo’da da görüldüğü gibi Türkiye küresel yaratıcılık ve gelişmişlik indeksinde Dünya sıralamasının gerilerinde yer almaktadır.

(Tablo): Türkiye’nin Gelişmişlik ve Kültürel Düzeyine Bağlı Olarak İnovasyon Göstergeleri (Yüzlek, 2013).

	Puan (0-100)	Sıra (142 ülke)
Küresel İnovasyon Endeksi (2013)	36.0	68
Küresel inovasyon Endeksi (2012)	34.1	74
Siyasi istikrar	43.4	117
Basın özgürlüğü	53.4	123
GSMH’nin yüzde olarak eğitim harcamaları	2.6	101
Okuma, matematik ve bilimde PISA skalası	454.5	44
GSMH’nin yüzde olarak ARGE harcamaları	0.8	38
GSMH’nin yüzdesi olarak özel sektörün ARGE harcamaları	0.4	37
Üniversite/sanayi araştırma işbirliği	42.8	69
Ekolojik sürdürülebilirlik	31.2	64
Çevresel performans	44.8	104

Türkiye’de Yayınlanan Kitaplar ve Alanlara Göre Dağılımı

Türkiye Yayıncılar Birliği’nin Kültür ve Turizm Bakanlığı ISBN Ajansı ile Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü verilerine göre 2011 yılında 43.200, 2012 yılında ise 42.626 çeşit kitap yayınlanmıştır (TOKH, 2011). Karşılaştırmalı analize göre her iki yılda kişi başına düşen kitap sayısı 2011 yılında 6,8 ve 2012 yılında ise 6,4 olarak belirlenmiştir. Tabii üretilen kitapların tümünün okunduğu varsayımı ile bu değerler üretilmiştir. Yıllık kitap okuma oranı % 7.2 olarak belirlenmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2009’da ISBN alan kitap sayısı, yıllara ve konularına göre dağılımına ilişkin verilerine göre 2009’da 31 bin 286, 2010’da 35 bin 767, 2011’de 43 bin 96, 2012’de 42 bin 626, 25 Mart 2013’e kadar 10 bin 773 ve toplamda 5 yılda 163 bin 548 kitap basılmıştır (TOKH, 2011). Basılan her kitabın satıldığını ve her bir kopyanın da 3’er kişi tarafından okunduğu varsayılsa dahi Türkiye’de bir yılda ortalama 98 bin 128 kişinin kitap okuduğu ortaya çıkıyor. Bu hesaba göre, bir yıllık süre boyunca herhangi bir kitap okumuş kişi sayısının 100 bin bile olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullara ücretsiz dağıtılan ders kitapları dâhil olmak üzere 2012 yılında toplam 480.257.824 adet kitap üretilmiştir. Bu kitaplar için 293.257.824 adet bandrol satın alınmış olup, 2012 yılında ilk ve orta öğretim öğrencilerine 187.000.000 adet ücretsiz ders kitabı dağıtılmıştır (Türkiye Yayıncılar Birliği, 2013). TÜİK (2012) rakamlarına göre ise Türkiye’nin nüfusu 74.724.269 olup, 2012 yılında kişi başına 6,4 adet kitap düşmektedir. 2011’de Türkiye’de 43 bin 200 çeşit kitap yayımlanmış ve 493 milyon 469 bin 590 adet kitap üretilmiş ve bu sayılara göre kişi başına düşen kitap sayısı 6,8 adet olmaktadır. Japonya’da yılda ortalama 4 milyar 200 milyon kitap basıldığı düşünülürse bu

veriler ışığında Türkiye’de kişi başına çok az kitap okunduğu görülüyor. Bu veriler göz önüne alındığında, geçen yıla göre yayımlanan kitap çeşidinde yüzde 2; üretilen kitap adedinde yüzde 3 oranında düşüş olduğu belirlenmiştir (Türkiye Yayıncılar Birliği, 2013). 2012 yılında üretilen 42.626 başlık kitabın konularına göre dağılımı ise şöyledir; Genel Konular 452 başlık, Felsefe ve Psikoloji 1.137 başlık, Din 2.726 başlık, Toplum Bilimleri 14.342 başlık, Dil ve Dil Bilim 504 başlık, Doğa Bilimleri ve Matematik 461 başlık, Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler 1.954 başlık, Güzel Sanatlar 1.270 başlık, Edebiyat 15.034 başlık, Coğrafya ve Tarih 2.664 başlık, konusu belirtilmemiş 2.082 başlık (Türkiye Yayıncılar Birliği, 2013). Geçmiş yıllara bakıldığında yayımlanan başlık adedinde gözlenen düzenli artışın 2012 yılında düşüşe geçtiği gözlenmektedir; 2007’de 32.150 çeşit, 2008’de 32.342 çeşit, 2009’da 31.414 çeşit, 2010’da 34.363 çeşit, 2011’de 43.190 çeşit (Türkiye Yayıncılar Birliği, 2013). 2012 yılında 42.626 adet ile yüzde 2 oranında düşüş olmuştur.

Basılan kitapların büyük bölümünün edebiyat ve toplum bilimleri alanlarında eserler olduğu anlaşılmaktadır. Son 5 yılda genel konularda 3 bin 745, felsefe ve psikoloji dalında 6 bin 126, din dalında 11 bin 86, dil ve dilbilim dalında 2 bin 279, teknoloji dalında 9 bin 110, güzel sanatlar dalında 5 bin 292, coğrafya ve tarih dalında 11 bin 841 kitap yayımlanmıştır.

8 milyon nüfusa sahip Azerbaycan’da kitaplar ortalama 100 bin tirajla basılırken 75 milyonluk Türkiye’de bu rakam ortalama 2-4 bin dolayındadır. En iyi ortalama ile Türkiye’de okuma alışkanlığına sahip kişi sayısı 70 bin dolayında olmaktadır. Bir başka medya bilgisine göre “Japon yılda ortalama 25, İsviçreli 10, Fransız 7 kitap okurken, Türkiye’de bir kişi on yılda bir kitap okuyor” (Türkiye’de kitap okuma oranı, (2013).

Devlet Kitaba Karşı Hep Mesafeli Davrandı

Az okuduğumuzu somut veriler ile biliyoruz. Ancak az okumakla kalmıyoruz, kitaba karşı da halen bilinçsizce bir saldırı ve düşmanlık bulunmaktadır. Türkiye’nin bütün olağanüstü yönetim dönemlerinde kitap devlet tarafından zararlı gösterilmiştir. Dünya 20. yüzyılda önemli, değişimler ile anılmış olup, 1950’li yıllardan sonra teknoloji devrimi yaşanmış, Biyoteknoloji, bilişim ve dijital devrimler yaşanırken ülkemiz değişime direnmiş darbeler ve iktidar baskıları ile gençliğini baskılamakla kalmamış aynı zamanda kitaba karşı da bir tavır alınmıştır. Yakalanan kişilerin üzerindeki her türlü malzemenin yanına “örgütsel doküman diye” sahaflarda satılan kitaplar da konularak suç unsuru olarak lanse edilmiştir. Neyin yasak neyin yasak olmadığı/olması gerektiği halen bilinmemektedir. Duruma göre yer yer kolluk kuvvetleri eski alışkanlıklarında etkisi ile halen kitabı suç saymaktadır. Dünyada bilimsel ve teknolojik dönüşümler sağlanırken Türkiye’nin genç dinamik nüfusu soğuk savaşa kurban edilmiştir. Eylül 2012 de Türkcell’in davetlisi olarak bu yıl 4. kez düzenlenen Türkcell Liderler Zirvesi için Türkiye’ye gelen eski Amerikan Başkan Yardımcısı Oscar ve Nobel ödüllü, Apple Yönetim Kurulu Üyesi ve Google Danışmanı, dünyaca ünlü politikacı Albert Arnold Al Gore, iletişimde matbaadan sonraki devrimin dijital olduğunu belirterek, “*Osmanlı İmparatorluğu matbaa icat edildikten hemen sonra matbaayı yasakladı. Böylece kendi topraklarında bulunan ülkeler bilgidен yoksun kaldı, Osmanlı ilkini kaçırdı ama ikincisi elinizde*” demiştir (Ortaş, 2013b). Al Gore, hatta kendi ifadesi ile Amerika’nın 1969 yılında Ay’a çıkarken yaş ortalaması 26 olan bir ekip ile hazırlık yaptığını ifade ederek, Türkiye genç nüfusa sahip ve bu potansiyeli kullanarak “elinde dijital çağı yakalayacak bir güç var” demiştir.

Tespit doğrudur, Gutenberg’in matbaayı icat etmesinin iletişim adına büyük bir devrim olduğu gerçeğini bilemeyen ve çağını iyi analiz edemeyen Osmanlı bu şansını tercihlen kullanmadı. Günümüzde bu gerçeği analiz eden sınırlı sayıda insanımız var ancak ülkemizde liyakate dayalı bir devlet bürokrasi yönetimi sağlanmadığı için altyapı ve mekanizma yaratılmamaktadır. Ülkemizde kültüre ve okumaya olan gereksinimin, Kültür Bakanlığı TOKH

(2011) verilerine göre çok fazla olmadığı yönündedir. Çünkü ülkemizde işe girmek ve belirli bir ortamda dikey olarak makam sahibi olmak için bilgi ve liyakat sahibi olunmasının çoğu zaman yetersiz kaldığı yaşanarak görülmektedir. Çoğu kişi çalışarak yorularak bilgi ve görgüsü ile bir yere gelmek yerine sırtını güç merkezlerine dayanmayı, iktidarların etrafında pervane olarak sağlamayı yeğlemekte. Ne yazık ki günümüzde birçok alanda liyakat sahibi ve nitelikli kişilerin kurumlarda belirli yerlere gelmesi neredeyse mümkün değildir. Bunun yerine otorite ve güç odaklarını öven, yağcılık yapan kişiler bir yerlere getirilmektedir.

Günümüz dünyasında toplumların kalkınmışlığı sadece ekonomik ve askeri temelde ele alınmamakta aynı zamanda sosyal ve kültürel alanda da kalkınmışlık gerekmektedir. Toplumların değişiminde ve yaratıcılığında kültürel kalkınma en can alıcı noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda dünyadaki gelişmiş ölçütlerinde maddi zenginlikten ziyade “insani gelişmişlik” ölçütleri dikkate alınmaktadır.

Bugün üzerinde yaşadığımız dünyanın en önemli tecrübesi, okuyarak düşünsel zenginlik ve donanımına sahip bireyler topluluğunun karşılaştığı sorunları daha kolay sorguladıkları ve aştıklarını gösteriyor. Bu bağlamda kişilerin düşünsel, yaratıcı ve özgüvenli yetişmelerinde okuma en etkili unsurdur. Okuyan ve sorgulayan öz güveni gelişmiş bireylerin çoğunlukta bulunduğu toplumların gelişmişlik düzeyinin okumayan toplumlardan daha yüksek olduğu birçok istatistikî veri ile belirlenmiş durumdadır.

Dünyada öğrenmenin verdiği mutluluğu hiçbir şey vermez. Etkili öğrenmede ancak nesne ve olguları sınıflamak ile sağlanabilir. Bildiği kadarı ile beyin; her şeye bir tanım vererek kendinde depoluyor. Depoladığı bilgiyi kişi beyninde sınıflandırabildiği ve kritik aşamadan geçirdikten sonra yararlı duruma dönüştürebilmektedir. Kişinin okuyarak beyninde bilgiyi depolaması önemlidir ancak bilginin nasıl depolandığı çok daha önemlidir. Bilginin sınıflandırması ve küçük ayrıntılara bölünerek gruplandırılması öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Sanırım Aristo’dan bu yana sınıflandırma yönünde en sistematik çalışan meslek örgütlerinden biri taksonomisi biyologlar, diğeri de günümüzde kütüphanecilerdir.

Halkımız kütüphaneciyi nasıl tanımlıyor bilmiyorum ancak ben “bilgiye ulaşmamızı kolaylaştıran” meslek olarak tanımlıyorum. Günümüzde özellikle üniversite kütüphanelerinin adı Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezleri olarak tanımlanmaktadır. Toffler (2011) “Geleceğin cahilleri okuma yazma bilmeyenler değil, bilgiye nasıl erişeceğini bilmeyenler olacaktır” şeklindeki ifadesi önemli bir tespittir.

Bilişim teknolojileri devrimi ile bir anda milyonlarca bilginin günlük olarak üretildiği dünyada deniliyor ki bütün bilgiyi ezberlemek zorunda değilsiniz, önemli olan “bilginin nerde olduğunu ve nasıl ulaşılabileceğini bilmektir”. Okuyucu ve araştırmacı için bilginin nerde olduğunu bilmek veya ne aradığını bilmek çok önemlidir. Çoğu öğrencimiz ve araştırmacı halen bilgiye nasıl ulaşacağını bilmediğini görüyor ve gözluyoruz. Çağımızda çağdaş birey ve iyi eğitilmiş bireyin en önemli özelliği bilgiye ulaşmayı bilebiliyor olması ile doğrudan ilişkilidir.

Bu toplumlarda çağdaş yaşam birey olarak tanımlanan okuyan, düşünen, sorgulayan, kritik eleştiri yapabilen ve gereksinim duyduğu bilgiye erişme kaynaklarını bilen kişidir. Bu bağlamda düzenli bilgiye erişen, okuyan okuduğunu eleştirel gözle yapan kişiler genelde “başarılı ve üretken” olmaktadır. Toplumların gelişmesi için düzenli okuyan ve eleştiriye sahip bilgiyi dönüştüren kişilerin sayılarının belirli bir düzeyin üzerinde olması gerekir. Bu bağlamda bütün dünyada gelişmişlik ile okuma alışkanlığı arasındaki ilişki hep merak konusudur. Ülkemiz hakkında da çoğu zaman benimde içinde olduğum birçok insan okuma konusunda dünyada yayınlanan bazı rakamları kullanarak değerlendirme yapmaktayız. Ancak bu veriler Yayıncılar Birliği ve matbaalardan alınan verilere dayandırılmaktadır. İlk defa Kültür Bakanlığı tarafından 2011 yılında Sayın Prof. Dr. Onur Bilge Kula’nın Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürü

olduğu dönemde hazırlanan “*Türkiye okuma kültürü haritası*” (TOKH, 2011) çalışması ile somut verilere ulaşılmış olduk. Proje 26 ilde 6212 kişi ile görüşülerek hazırlanmıştır.

Türkiye’de Kitap Okuma Alışkanlığı

Türkiye’de her 4 kişiden 1’inin kitap okuma alışkanlığı olduğu belirlenmiş (TOKH, 2011). 65 yaş ve üzerinin genelde kitap okumadığı, 7-14 yaş grubu çocukların yılda 12 ve üzerinde kitap okudukları belirlenmiş. Muhtemelen okulun etkisi ile okumaya teşvik edilmektedirler. Kasaba ve köyde yaşayanların genelde okumadıkları belirlenmiş. Milli Eğitim Bakanlığının 100 kitap kampanyası bu bağlamda önemlidir.

Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Okulu tarafından 8 Eylül Temel Okuryazarlık Günü nedeniyle *Türkiye’nin okuma alışkanlığı karnesi isimli bir çalışma hazırlanmış (Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Okulu, 2006). Hazırlanan çalışmayla Türkiye’nin okuma haritası ortaya çıkarılmış olup, Türkiye’nin ortaya çıkan okuma karnesinin zayıflarla dolu olduğu görülmüştür.*

Araştırmaya göre, nüfusun yüzde 88’i okuryazardır. Diğer çarpıcı sonuçlar aşağıda listelenmektedir;

- Türkiye de çocuklar okuma becerileri açısından 35 ülke arasında 28 sırada,
- İhtiyaç maddeleri sıralamasında kitap 235. sırada,
- Türkiye’de öğrencilerin sadece yüzde 19’u 25’ten fazla kitaba sahip,
- Türkiye’de kitaba yılda harcanan para 45 sent,
- Kütüphaneye gidenlerin sadece yüzde 8’i kitap okumaya gidiyor,
- Öğretmenlerin yüzde 33.4’ü düzenli kitap okuyor,
- Sadece dört anne babadan biri çocuklarının okuma alışkanlığını geliştirmek için çaba harcıyor.

Bu verilerin doğruluğu 2013 PISA sınav sonucuna göre 15 yaş grubundaki öğrencilerimizin 66 ülke arasında okuma-anlamada (edebiyatta) 42’inci sırada yer alması ile daha iyi anlaşılıyor. Türkiye aynı şekilde Matematikte 44. Fende 43. sırada yer almış. Yeterince okumayan ve konular üzerinde derinlemesine düşünemeyen bir nesil yetiştirdiğimiz de anlaşılıyor. Türkiye’nin bu veriler ışığında Milli Eğitim ve Kültür Politikalarını acilen yeniden gözden geçirmesi gerekiyor.

Kimler Ne Tür Kitaplar Okuyor

TOKH (2011) verilerine göre Türkiye’de okunan kitapların konusu din (yüzde 18,3), edebiyat (yüzde 19,5), eğitim (yüzde 16,2) ve tarih (yüzde 13,8) olmaktadır. Dini kaynakları yüzde 37.1 ile 65 ve üzerindeki yaşlılar, yüzde 37.1 ile kırsalda yaşayanlar ve yüzde 36.4 ile eşi hayata olmayan vatandaşlar okumaktadır. Eğitim konusundaki kitapları da çoğunlukla 7-14 yaş gurubu okumakta olup, dağılımı yüzde 33.2 oranındadır.

Çalışmada genelde düşük gelir düzeyine sahip, kalabalık aileleri, evinde internet bağlantısı olmayan ve eşi hayata olmayan belirli bir yaşın üzerindeki kişilerin dini kaynakları okumaya daha eğilimli olduğu belirtilmiş. Edebiyat kaynaklı kitap okuyanların ise genelde iki kişilik ve evlerinde internet bağlantısı olan ailelerde olduğu belirlenmiştir. Edebiyat ve eğitim kaynaklı kitapların ağırlıkla öğrenciler tarafından okunduğu belirlenmiştir. Edebiyata da en çok macera, aşk ve tarih kitapları okunmaktadır. Yüzde 33,7’lik bir oranla roman türü ilk sırada, yüzde 27,1 ile öykü ikinci sırada yer almakta. En çok baslı materyal, okunmakta olup, (94.6) bunun oranı yüzde 54 ile kitaptır.

Bilgisayar ve İnternet Okumanın Önündeki En Büyük Engellerden Biri

Çağımızda birçok bilgisayar programı bilgiyi ayağımıza kadar getiriyor ancak yine bilgiyi almak, algılamak, sınıflamak, bilinçli olarak ne aradığını bilmeyi gerektiriyor. Özellikle yeni sınıf el bilgisayarları ve cep telefonları ile web üzerindeki her hangi bir bilgiye ulaşmak

mümkün olmamaktadır. Gazete, dergi, kitap ve diğer materyale ulaşılabilen, hatta kitap yayınevleri geliştirdikleri elektronik kitap aygıtları yolu ile uydular üzerinden istenilen kitabı istediğiniz yerde uçakta, arabada, yerde, evde okumanızı sağlamaktadırlar. Bu bağlamda internet okuyuculuğu son yıllarda artma eğilimi göstermektedir Şaşmaz ve ark., (2013) internet bağımlılığı ile düzenli kitap okuma arasındaki ilişkinin olduğunu belirttikleri çalışmalarında, 16 yaş grubundaki lise öğrencilerinin haftada ve ayda bir kitap okuyanların internete bağımlılığının yüzde 10.4 ve yüzde 11.8 iken daha az kitap okuyanlarda yüzde 16.9 ve hiç kitap okumayanlarda ise yüzde 32.8 olarak belirlemişler. Aynı çalışmada hiçbir sosyal hobisi olmayan çocukların internet bağımlılığının 2-3 katı yüksek olduğu ve kitap okuma alışkanlığının da düşük olduğu rapor edilmiştir. Genelde Türkiye’de kitap okumamanın en ciddi engeli olarak zaman bulmak sorunu tespit edilmiştir.

Kitap Okuma Kültürü ve Alışkanlığı

İnsan için en kolay ve en etkili öğrenme yolu okumadır. İnsanlar, sahip oldukları bilgilerin yüzde 60’ını okuyarak edinmektedir. Gelişmiş ülke toplumları, günümüzde daha fazla okuma alışkanlığına sahip olmanın sağladığı avantajları bilim ve teknoloji alanındaki etkinlikleri ile göstermektedir. Kitap sevgisini en çok televizyon ve internet kullanımı ve bağımlılığı engellemektedir. Kadıoğlu (2013), Türkiye’nin okuma alışkanlığı konusunda resmi ve resmi olmayan kanallarda birbirinden çok farklı bilgiler bulunmaktadır. 2011 yılında “yayıncılar 170 milyon adet bandrol, Milli Eğitim Bakanlığı ise 180 milyon adet bandrol almış. Çocuk kitapları için de 50 milyon adet bandrol alınmış. Bu durumda toplam 400 milyon adet bandrol satılmış. Bu rakamın toplam nüfusa bölünmesi durumunda kişi başına okunan kitap sayısı 5 olarak ortaya çıkıyor ancak bu rakamın gerçeği yansıtmadığı da ortadadır. Türkiye’de her 4 kişiden biri kitap okurken yüzde 31,32’lik bir dilim hiç kitap okumadığını belirtmiş. Yüzde 43,91’lik bir bölüm ise 1-10 arası kitap okuyan kategoride yer alıyor. Bir başka, istatistikî bilgi okurların yüzde 19,5’inin edebiyat, yüzde 18,3’ünün din, yüzde 16,2’sinin ise eğitim konulu kitaplar okuduğu yönündedir. Evinde kitap bulundurma durumunun kişinin yaşı, gelir düzeyi öğrenim durumu ve çalışma koşulları ile doğrudan ilgili olduğu belirlenmiştir. Ancak evinde hiç kitap bulundurmama oranı kamuda yöneticiler için diğerlerine göre daha yüksektir. Özellikle kırsal ve kasabalarda oturanların büyük çoğunluğu çevresinde Halk Kütüphanesi olup olmadığı konusunda fikir sahibi değildirler. Toplumun yüzde 95.1’i kütüphaneye üye değildir. Bu oranlar çok ciddi bir yetersiz kitap ve kültür bilinçliliğinin göstergesidir. Halkın yüzde 88.8’i Halk Kütüphanelerinden yararlanmıyor. Bu durum halk kütüphane hizmetlerinin farkında olsa dahi değişmiyor. Bu da doğrudan insanlarımızın kültüre ne denli önem verdiğinin bir göstergesidir. Yapılan anket çalışmasında deneklerin önemli ölçüde kütüphane hizmetlerinden yararlanmama nedeni olarak kütüphane kullanma alışkanlıklarının bulunmaması olduğu belirtilmiştir. Toplumun düzenli ve seçici olarak kitap okumadığı ve rastgele (+%3) kitap okuduğu belirlenmiştir.

Kitap Okuma Alışkanlığı Ailede Başlar

Kitap okuma alışkanlığı okul öncesi dönemde evde göz aşinalığı ile başlamalı ve ilkokulda bu alışkanlık ilk 3 sınıfta tamamlanmalıdır. En son 21 Haziran 2008 tarihinde İstanbul’da aynı amaçla Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün himayelerinde düzenlenen “Konuşan Kitap Şenliği” yapıldı. Valiliklere özellikle okullarda, hem de anasınıflarından başlayarak, okuma alışkanlığı kazandırma komitelerinin kurulması istenmiştir. Genelde de çoğu kişi hayatında kitap okumadığı, okuyanlarında ne okuduğunu hatırlamadığı genel kanı olarak biliniyor. Semih Poroy’un (2013) karakterize ettiği ve Karikatür 1’de sunulan “kitap okuyun” ifadesinden de anlaşılacağı gibi salt kitap okuyun demek yerine kitap okumanın neden önemli olduğu, kitabın insan beynine ve bilincine ne kattığını ve bu bilinç ile toplumun nasıl birlikte demokratik gelişmiş bir ortama taşınacağını anlatılması ve anlaşılması gerekir.

(Karikatür 1)

Zaman zaman yetkililer okuma alışkanlığını geliştirmek için çaba harcıyor ancak çok da başarılı olunamıyor. Sabah gazetesinin 14 Ekim 2007 tarihli baskısında Elazığ Valisi Muammer Muşmal “Elazığ Okuyor” sloganıyla, Sakarya Valisi Nuri Okutan da “Okuyan Sakarya” (Akyol, 2008) sloganıyla kampanya başlattılar. Bazı savcılar suçlulara okuma cezası verdiler. Gelişmeleri yakından izlemekle beraber değişen bir şey olmuyor. Milliyet gazetesinde (2012a) yer alan bir habere göre İzmir Bayındır Sulh Ceza mahkemesi Abdurrahman Kandemir ve Ali Caner Özden adlı vatandaşların cezalarını kitap okuyarak ödemeye mahkûm etmiştir. Benzer durumda Kahramanmaraş Türkoğlu hakimi bir lise öğrencisi için vermişti. Bu ve benzeri cezaların artırmasının yaralı olacağı düşünülebilir. Amasya Valiliği tarafından “Okuyan Amasya” kampanyası başlatılarak Amasyalıların daha fazla okuması sağlanmaya çalışılmıştır.⁴ Ancak sonuç yine değişmiyor. Neden okuma alışkanlığı kazanmıyoruz? Ne yapılmalı? Soruların cevabı yine ülkenin ve toplumun kültüre ve kitaba verdiği değerle belirlenecektir.

Eğitimli Kesimde de Kitap Okuma Karnesi Pek Parlak Değil

Eğitim-Sen yıllık araştırmasına göre, öğretmenlerin yüzde 8'i hiç kitap okumuyor. Yüzde 39' u ise bu konuda bilgi vermek istemiyor (Okçabol, 2008, s. 649). Kitap okuma istatistiği (2013) bilgilerine göre, kitap okuma oranının yüzde 4.5 olduğu Türkiye'de yılda sadece 23 milyon adet kitap basılıyor. AB ülkelerinde yıllık kitap harcaması 500 Dolarken Türkiye'de bu rakam 2 Dolar düzeyinde kalmış.

Gazi Üniversitesi Öğretim üyesi Prof. Dr. Çağatay Özdemir tarafından 1915 öğretim üyesiyle yapılan araştırmaya göre (Özdemir, 2006), öğretim üyelerinin yüzde 21,9'u sadece akademik yayın okuyor (Ortaş, 2005). Yüzde 56,2'si ayda bir-iki kitap okuyor Yüzde 28' i ayda bir kitap alıyor. İngiltere ve Fransa'da toplumun yüzde 21'i düzenli kitap okuyor “Ülkemizde 10 bin kişiden 3 kişi yılda 10 ve üzerinde kitap okuyorsa kitap kurdu sayılıyor.” 2011 verilerine göre Türkiye'de yükseköğrenim görenlerin oranı 1965'e göre 14 kat arttı. Ancak yükseköğrenim mezunlarının kitap okuma oranının 1965'in de gerisinde kaldığı belirtiliyor. Bu veriler yükseköğretim gençliğinin okumaya çok eğilimli olmadığı yönündedir.

Ders Dışı Okuma Ülkemizin En Ciddi Sorunu

Dünya Bankası araştırmasına göre (Cumhuriyet gazetesi, 2013, s. 15) PISA sınav sonuçlarında Türkiye'de 15 yaş grubundaki öğrencilerin yüzde 25'inin okuduklarını analiz edip anlayabilecek kadar iyi okumadığı ve dolayısıyla fonksiyonel olarak okuryazar olmadıkları ortaya çıkmıştır. PISA sonuçları uzun zamandır ülkemiz eğitim kalitesinin değişmediğini hatta günden güne kötüleştiğini verileri ile ortaya koymaktadır. Bilinçli olmak, belirli bir konuda bilgi sahibi olmak, farkına varılabilirlik ancak güçlü bir eğitim ve öğretim ile sağlanır. Bilinç ve bilgi yalnız ders kitabı ile sağlanmaz. Mutlaka ders dışı okuma gerekir. Kitabın kendisi eleştiridir. Kitap kendi içinde eleştirisini taşıyorsa, okuyucu açısından sürükleyici olmayacağı gibi eğitici ve öğretici de olmayacaktır. Kitap okumak, anlamak, eleştirmek ve anlatabilmek için kritik öneme sahiptir (Ortaş, 2008).

Dersleri de ciddi okumadığımız ve öğrenmediğimizi görüyoruz. Temelde bilim ve bilgi üreten bir ülke olmadığımız bilimsel çözümlere dayanarak söylenebilir. Binlerce yıldır oluşmuş

⁴ “Türkiye Kitap Okuyor” Kampanyası Projesi. 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.amasya.gov.tr/amasyaokuyor/index.htm> adresinden erişildi.

bilgiyi de çok sınırlı sayıda kişi ancak takip edebiliyor. Bilgiyi öğrenme, yeni bilgi yaratma ve izleme günümüzde bilimin temel ilkeleri yolu ile oluşmakta ve üretilen bilgi teknoloji yolu ile geniş kitlelere yayılmakta, aynı şekilde başkalarının ürettiği bilgide izlenmektedir. İnsanlığın 12-14 bin yıllık birikimi dikkate alındığında kültür birikimini, insanın edindiği bilgiyi birbirine aktarması önemli bir rol oynamaktadır. Dünyamız bilim dünyasıdır, bir insanın sadece okuma ve kendi deneyimleriyle kendini yetiştirmesi artık söz konusu değildir. Olsa da yaşamı öğrenmek çoğu zaman pahalıya mal olmaktadır. Bu bağlamda başka insanların bilgi ve becerisine, deneyimine gereksinim duyulması çok önemli ve gereklidir de. “*Amerika’yı yeniden keşfetmeye gerek yok*” ifadesi bunun için kullanılmıştır. Bir insanın emek vererek edindiği uzun erimli bir bilgi ve tekniğin özetini, birkaç saatte dinleyerek veya uygulama ile kavramak akıllı bir insan için mümkündür. Bunun için başkasının bilgi birikimi çeşitli etkinliklere ve davetlere katılarak kavramaya çalışmak mümkün ancak üzerine ilave okuma ve zihinsel egzersiz yapmak da gerekir. Çoğunlukla bilim dünyası bu tür yetkin şahsiyetleri çağırarak bilgi paylaşımı ve etkili öğrenme yapmaktadır. Hal böyle olunca ülkemizde birçok konuda bu tür etkinliklerin eksik yapıldığı veya etkinliklere katılımın yetersiz olması nedeniyle istenen gelişmenin sağlanamadığı bilinmektedir. Kendimize olan güven eksikliğinin bir yansıması olarak halen okuma alışkanlığımızı yukarıya taşıyamadık, dünyayı çoğu konuda geriden takip ediyor olmamızın en önemli nedenlerinden biri de budur.

TV İzleme Oranı ve Kitap Okuma Alışkanlığı

Özdemir (2006)’in raporladığına göre Türkiye’de dergi okuma oranı yüzde 4, gazete okuma oranı yüzde 22, radyo dinleme oranı yüzde 24, televizyon izleme oranı yüzde 95. Toplumun yüzde 50’sinin günde birkaç saat kadar radyo dinlediği rapor edilmiştir. Yapılan istatistiklere göre Türk halkı günde ortalama 4-6 saat televizyon seyrediyor, kitap okumaya ise yılda yalnızca 6 saat vakit ayırıyor. Genel olarak toplumun boş zamanlarını televizyon izleyerek (yüzde 23.7) geçirdikleri anlaşılıyor. Türkiye’de kitap okuma oranı yüzde 4.5. Son yıllarda artan internet ve sosyal medya kullanımı özellikle gençlik arasında yaygınlaştığı için artık bu konuda bağımlılıktan kaynaklı ciddi sağlık sorunları ortaya çıkmış ve tedavi edilme konumuna gelmiştir. Yavuzer (2013) televizyon izleme oranı artıkça kitap okuma alışkanlığı ortadan kalkıyor diyor. Televizyonlarda şiddet içerikli görüntü izleyen çocukların ileride şiddet eğilimli oldukları belirtiliyor. Genelde gelir düzeyi yüksek olanlar ve özel sektörde üst düzey yöneticilerin zamanını kitap gazete dergi okuyarak geçirdiği belirtilmiş.

Devlet Kitap Okumayı Kötü Gösterdi

12 Eylül 1980 sonrası uygulamaları sonucunda kamuoyunda kitap okumanın zararlı olduğu izlenimi yerleşti. Böylece ülkemizde gelişen dinamik, gençliğin eleştiri yapma şansının elinden alınarak sistemi eleştirmeyen ve kabullenen bir gençlik yaratılmasına neden oldu. Çok genç yaşta evde başlayan ‘sus sen bilmezsin’, ‘akıl ermez’, ‘büyüğüne saygı’, ‘otoriteye saygı’, telkinleri gençliğin kişiliğini önemli ölçüde zedelemiştir. Kişiliği gelişmemiş sürekli bir büyük ve babaya sırtını dayayan ve O’nun otoritesi altında kalan kişinin öğrenme ve okuma talebi de zor gelişecektir. Kitap okuma alışkanlığı kazanamamış toplum ne yapacağını bilemeyecektir. Kitapların bir taraftan yasaklanması, diğer taraftan yayıncılara uygulanan yasakların yanı sıra pahalı olması kitap okumanın önündeki en büyük engeller olarak görülüyor. Suçlu gösterilen kitapların yakılması ile kültürel düzeyin düşmesi ve cahil kalınması arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır.

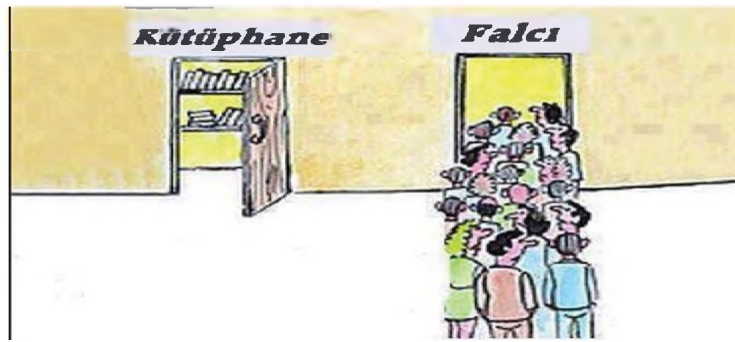
Gazete Okuma Oranı

Gümüş vd. (2011), 2007 yılında 337 akademik personel ile yaptıkları çalışmada akademisyenlerin yaklaşık yüzde 63’ünün gazete satın almadığı ortaya çıkmış. En çok satın alınan gazeteler Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet, Radikal ve Sabah olarak sıralanmış. Ancak halen evine yüzde

40 oranında gazete girmeyen üniversite öğretim üyesinin olması ciddi bir konudur. En azından günlük bir gazete üzerinden ülkede ve dünyada olup biteni izlemek bir eğitimci için temel ilke olmalıdır. Medyatava⁵ sitesinden edinilen bilgiye göre Türkiye’de günlük satılan haftalık ortalama gazete sayısı 4.740.796’dır. 77 milyon nüfusumuza bölünecek olursa yaklaşık 20 kişiye bir gazete düşmemektedir. Nüfusa göre gazete okuma oranlarında Japonya’nın yüzde 62, Almanya’nın yüzde 48’lerde olmasına karşılık, Türkiye’de bu oranının yüzde 5’lerde kaldığı belirtiliyor. İngiltere’deki günlük bir gazete Türkiye’deki bütün gazetelerin toplam tirajı kadar satıyor. Türkiye’deki gazete okurlarının çoğunlukla (yüzde 85) spor ve magazin sayfalarını takip ettiği belirlenmiştir.

Sonuç

Edebiyat, felsefe ve sanat alanından yoksun yetişen birey ve toplumların yaratıcılık kapasitesinin düşük olduğu genel olarak bilinir. Dünyanın 17. büyük ekonomisine sahip olan Türkiye’nin insani gelişmişlik endeksleri yönünden çok daha aşağılarda olmasının önemli nedenlerinden birinin kültürel az gelişmişliğe özellikle de okuma yazma kültürünü yeterince geliştirmemesine bağlıdır denebilir. Okumayan toplumun durumunu en iyi açıklayan bir karikatür tasarım (Karikatür 2): (Köse, 2014). bu doğrultuda paylaşılmaktadır.

(Karikatür 2)

Türkiye ve dünyada kitap okuma değerlerinin sosyal yaşamımıza etkilerini bazı oranlar üzerinden yorumlamaya çalıştığımız bu çalışmada geldiğimiz nokta, gelişmiş toplum olmanın temel göstergelerinden olan ders dışı kitap okuma oranlarında ülkemizin durumunun uzun yıllardır değişmemesi olup, yakın gelecekte de umut verici bir gelişme beklenemeyeceğidir. Bu konu en temel ulusal politikalarından olan eğitim ve kültür politikalarında yenilikçi ve kapsayıcı bir bakışla ele alınmaya devam ettiği müddetçe konunun sorun olarak dahi gündemimizi işgal etmeyeceği endişesi bulunmaktadır.

⁵ 21 Temmuz 2014 tarihinde <http://www.medyatava.com/tiraj> adresinden erişildi.

Kaynakça

- Akşam gazetesi (2013). 21 Nisan 2013 tarihinde <http://www.aksam.com.tr/guncel/turkiyede-okur-yazar-artiyor-ama/haber-189018/2013> adresinden erişildi.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2013). 21 Nisan 2013 tarihinde <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/global-sorunlar/yolsuzluk.htm> adresinden erişildi.
- Akyol, T. (2008). 23 Haziran 2008 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/Default.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=879528&AuthorID=62/2013> adresinden erişildi.
- Anonumus, (2013). 23 Haziran 2013 tarihinde http://forum.alternatifim.com/b42/t152068_turkiyedeki-okuma-istatistiklerinin-hangilerini-biliyorsunuz/ adresinden erişildi.
- Az kitap çok silah. 15 Ocak 2013 tarihinde http://www.birgunabone.net/actuels_index.php?news_code=1358243623&year=2013&month=01&day=15 adresinden erişildi.
- Bağımsız Eğitimciler Sendikası AR-GE Kurulu Türkiye'nin kitap okuma alışkanlığı üzerine bir araştırma yaptı. 10 Ekim 2012 tarihinde <http://www.maddevemana.com/?Syf=18&Hbr=351023&/Ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1z-E%C4%9Fitimciler-Sendikas%C4%B1-AR-GE-Kurulu-T%C3%BCrkiyenin-kitap-okuma-al%C4%B1%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-%C3%BCzerine-bir-ara%C5%9Ft%C4%B1rma-yapt%C4%B1.-Haz%C4%B1rlanan-AR-G> adresinden erişildi.
- Bekleviç, İ. (2014). Türkiye'de kütüphane sayısı bin 118 iken kahvehane sayısı 600 bin. 24 Temmuz 2014 tarihinde http://www.zaman.com.tr/bolge-haberleri_turkiyede-kutuphane-sayisi-bin-118-iken-kahvehane-sayisi-600-bin_2208768.html adresinden erişildi.
- Cerrahoğlu, N. (2010). *Cumhuriyet gazetesi. 22 Temmuz 2010.*
- Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Okulu (2006). *İstanbul: Türkiye'nin okuma alışkanlığı karnesi.*
- Dünyadaki yerimiz (2012). 21 Nisan 2013 tarihinde <http://www.turkey-info.ru/forum/sohbet-sohbet/dunyadaki-yerimiz-t2388221.html/> adresinden erişildi.
- Gazete okuma istatistiği (2013). 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.medyatava.com/tiraj> adresinden erişildi.
- Gümüş, A., Sayılan, F., Aksoy, H. H., Sağdıç, İ., Uysal, M., Coşkun, M. K., Kurul-Tural, N., Günlü, R. ve Temelli, S. (2011). Öğretim elemanları ve üniversite öğrencileri ne okuyor? *Uluslararası katılımlı okuma kültürü sorunlar ve çözüm yolları sempozyumu 23-24 Ocak 2010 içinde (ss. 88-124). Ankara: Eğitim Sen Yayınları.*
- Hasol, D. (2013). 30 Nisan 2013 tarihinde http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/418966/Gelismislikte_Turkiye_nin_Yeri.html# adresinden erişildi.
- Hasol, D. (2012). Türkiye'nin gelişmişlik derecesi. *Cumhuriyet gazetesi. 08 Ekim 2012.*
- İnsani Gelişme Endeksi/ İGE (2011). *Türkiye'nin insani gelişme endeksi ve endeks sıralamasının analizi. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.*
- İnsani Gelişme Endeksi/ İGE (2013). 21 Nisan 2013 tarihinde http://tr.wikipedia.org/wiki/İnsani_Gelişme_Endeksi'ne göre ilkeler listesi/ adresinden erişildi.
- Kadioğlu, Ü. (2013). *Türkiye ve dünya kitap okuma oranları. 21 Nisan 2013 tarihinde* <http://kitapvebilgi.blogspot.com/2013/02/dunyada-kitap-okuma-oranlar-ve.html> adresinden erişildi.
- Kitap okuma istatistiği (2013). 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.aofdestek.net/telden/47793-turkiye.nin.kitap.okuma.aliskanligi.utanc.verici.istatistikler.html> adresinden erişilmiştir.
- Köse, M. (2014). Ülkemizde batıl inançlar ve kitap okumak arasındaki ilişkiyi anlatan güzel bir çalışma. 15 Ağustos 2014 tarihinde <http://alkolbilgi.blogspot.com.tr/2014/04/kutuphane-mi-falci-mi.html> adresinden erişildi.
- Kültür istatistikleri (Cultural statistics) 2010. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu/ TÜİK.*
- Milliyet gazetesi (2012a). 8 Nisan 2012 tarihinde <http://gundem.milliyet.com.tr/ucer-ay-kitap-okuma-cezasi/gundem/gundemdetay/08.04.2012/1525498/default.htm/2013> adresinden erişildi.
- Milliyet gazetesi (2012b). 12 Ocak 2012 tarihinde <http://dunya.milliyet.com.tr/2011-de-dunya-demokraside-sinifta-kaldi/dunya/dunyadetay/12.01.2012/1487652/default.htm/2013> adresinden erişilmiştir.
- Okçabol, R. ve Gök, F. (2008). Öğretmen profili araştırması: Özet rapor. *Demokratik eğitim kurultayı içinde (ss. 645-654). 10 Ekim 2012 tarihinde* http://www.egitimsen.org.tr/ekler/9bfb8d5010e1aeda38235a751337af_ek.pdf adresinden erişildi.

- Ortaş, İ. (2013a). Girişimci ve yenilikçi üniversite endeksi üniversiteler için ne anlam ifade ediyor. *Yeni Adana gazetesi*. 11 Temmuz 2013.
- Ortaş, İ. (2013b). *Matbaayı kaçırarak Türkiye dijital devrimi yakalayabilir mi? Nasıl?* Yeni Adana gazetesi. 31 Mayıs 2013.
- Ortaş, İ. (2008). 12 Ocak 2012 tarihinde <http://blog.milliyet.com.tr/turkiye-nin-kitap-okuma-aliskanligi/Blog/?BlogNo=90672/2013> adresinden erişilmiştir.
- Ortaş, İ. (2005). Öğretim üyesi profilimiz ne durumdadır? *Cumhuriyet gazetesi bilim teknik eki*. Sayı 933, 20-21.
- Özdemir, Ç. (2006). *Türkiye’de öğretim elemanları*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Piltin, Ş. (2012). Okuma alışkanlığında ürküten istatistikler. 10 Ekim 2012 tarihinde <http://www.pusulagazetesi.com.tr/haber.php?hayns=2&yazilim=haberler&osmanli=hdetay&aid=11857&titl em=11857&arsiv=1> adresinden erişildi.
- Poroy, S. (2013). *Cumhuriyet gazetesi kitap eki*. 12 Aralık 2013.
- Saltık, A. (2012). 15 Eylül 2012 tarihinde <http://ahmetsaltik.net/2012/10/09/turkiyenin-gelismislik-derecesi/> adresinden erişildi.
- Serim, B. (2012). Yeni anayasa ile laik eğitim sistemi tümüyle sonlandırılacak. 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.odatv.com/n.php?n=yeni-anayasa-ile-laik-egitim-sistemi-tumuyle-sonlandirilacak-1004121200/> adresinden erişildi.
- Şaşmaz, T., Öner, S. A., Kurt, O., Yapıcı, G., Yazıcı, E., Buğdaycı, R. ve Sis, M. (2013). Prevalence and risk factors of Internet addiction in high school students. *The European Journal of Public Health*. 23 (1), 1-6.
- The global competitiveness report/ Insight report. 2012-2013*. Full data edition. (2012). K. Schwab. (Ed.). Geneva: The World Economic Forum.
- T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. Ekonomik Analiz ve Değerlendirme Dairesi. 20 Eylül 2012. Ankara. Tiraj tablosu. (2014). 21 Temmuz 2014 tarihinde <http://www.medyatava.com/tiraj> adresinden erişildi.
- Toffler, A. (2011). Şok. İstanbul: Koridor yayıncılık.
- TOKH (2011). *Türkiye okuma kültürü haritası*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Transparency International (2013). 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.transparency.org/home/search/f78ec885c0041f72ab06f5c470e127e5/> adresinden erişildi.
- TÜİK (2013). 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.aktifhaber.com/turkiyede-okur-yazar-sayisi-artiyor-772963h.htm> adresinden erişildi.
- TÜİK (2012). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları. 2011. 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=10736/> adresinden erişildi.
- Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği - www.ilesam.org.tr
- “Türkiye Kitap Okuyor” Kampanyası Projesi. 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.amasya.gov.tr/amasyaokuyor/index.htm> adresinden erişildi.
- Türkiye Yayıncılar Birliği, (2013). 17 Aralık 2013 tarihinde <http://www.turkyaybir.org.tr/haberler/turkiyede-kisi-basina-64-kitap-dusuyor/346/> adresinden erişildi.
- Türkiye’de kitap okuma oranı* (2013). 17 2013 tarihinde. <http://www.matbaacilarodasi.org.tr/?Syf=26&Syz=73862/2014> adresinden erişildi.
- Ulengin, F. Ekici, Ş. Ö. ve Karaata, S. (2012). *Dünya ekonomik forumu küresel rekabetçilik raporu 2012 - 2013’e göre bir değerlendirme*. İstanbul: Sektörel Demekler Federasyonu SEDEFED.
- Uras, G. (2012). 17 Aralık 2013 tarihinde <http://ekonomi.milliyet.com.tr/100-kisinin-16-si-yoksul-ekonomi/ekonomiyazardetay/20.09.2012/1599132/default.htm./2012> adresinden erişildi.
- Yavuzer H. (2013). 1. Türkiye çocuk ve medya kongresi. Televizyon çocuk bakıcısı. *Cumhuriyet gazetesi*. 09 Kasım 2013.
- Yüzlek, Ö. (2013). Türkiye’nin gelişmişlik ve kültürel düzeyine bağlı olarak inovasyon göstergeleri. *Cumhuriyet gazetesi*. Sayı 28 Kasım 2013.